

Πού βρίσκεται το εισόδημα του ελληνικού νοικοκυριού σήμερα σε σχέση με την αρχή της κρίσης το 2009

Μέρος I: Το 2024 το πραγματικό εισόδημα του ελληνικού νοικοκυριού υπολείπεται κατά 15% του εισοδήματος το 2009, και η Ελλάδα μαζί με την Ιταλία (-0,7%) είναι οι χώρες της κρίσης που δεν έχουν επανέλθει στα προ κρίσης επίπεδα. Στο δεύτερο μέρος θα εξετάσουμε το πού βρίσκεται η παραγωγικότητας της εργασίας σήμερα σε σχέση με την αρχή της κρίσης το 2009.

Βασικά συμπεράσματα:

- Στην 20ετία 2004-2024, από τις 6 χώρες της ΕΕ που αντιμετώπισαν οικονομική κρίση (Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, και Πορτογαλία), η Ελλάδα και η Ιταλία είναι οι μόνες όπου το πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών δεν έχει επανέλθει στα προ κρίσης επίπεδα. Βάσει των στοιχείων του 2024, το πραγματικό εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών υπολείπεται κατά 5% έναντι του αντίστοιχου πραγματικού εισοδήματος του 2004 και κατά 15% σε σύγκριση με το 2009.

Συγκεκριμένα, συγκρίνοντας τα τρέχοντα (2024) επίπεδα του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών με τα έτη αναφοράς 2012, 2015 και 2019, έτη όπου πραγματοποιήθηκαν εθνικές εκλογές τη χώρα, προκύπτουν τα εξής:

- Σε σχέση με το 2012, η Ελλάδα καταγράφει σήμερα σημαντική άνοδο περίπου +22,7%, ενώ η Κύπρος κινείται στο +28,4%, η Ιρλανδία στο +26,6%, η Πορτογαλία στο +25,9%, η Ισπανία στο +17,9% και η Ιταλία στο +7,8%. Η

Ελλάδα σημειώνει την τέταρτη καλύτερη επίδοση ανάμεσα στις χώρες της κρίσης, πίσω από Κύπρο, Ιρλανδία και Πορτογαλία, αλλά μπροστά από Ισπανία και Ιταλία.

- Σε σχέση με το 2015, η Ελλάδα σημειώνει από τις πιο ισχυρές ανακάμψεις με +23,5%, με την Κύπρο να προηγείται με +38,6%, την Ιρλανδία στο +24,8%, την Πορτογαλία στο +23,8%, την Ισπανία στο +14,2% και την Ιταλία στο +6,9%. Η Ελλάδα σημειώνει την τέταρτη υψηλότερη επίδοση μετά την Κύπρο, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία.
- Σε σχέση με το 2019, η Ελλάδα καταγράφει τη μεγαλύτερη αύξηση εισοδήματος με +14,3%, με την Πορτογαλία να ακολουθεί στο +12,4%, την Κύπρο στο +11,3%, την Ιρλανδία στο +10,3%, την Ισπανία στο +5,8% και την Ιταλία στο +4,3%. Συνεπώς, η Ελλάδα βρίσκεται στην πρώτη θέση ανάμεσα στις χώρες της κρίσης και πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

i Πρόεδρος ΚΕΦΙΜ

ii Επικεφαλής Ερευνών ΚΕΦΙΜ

Εισαγωγή:

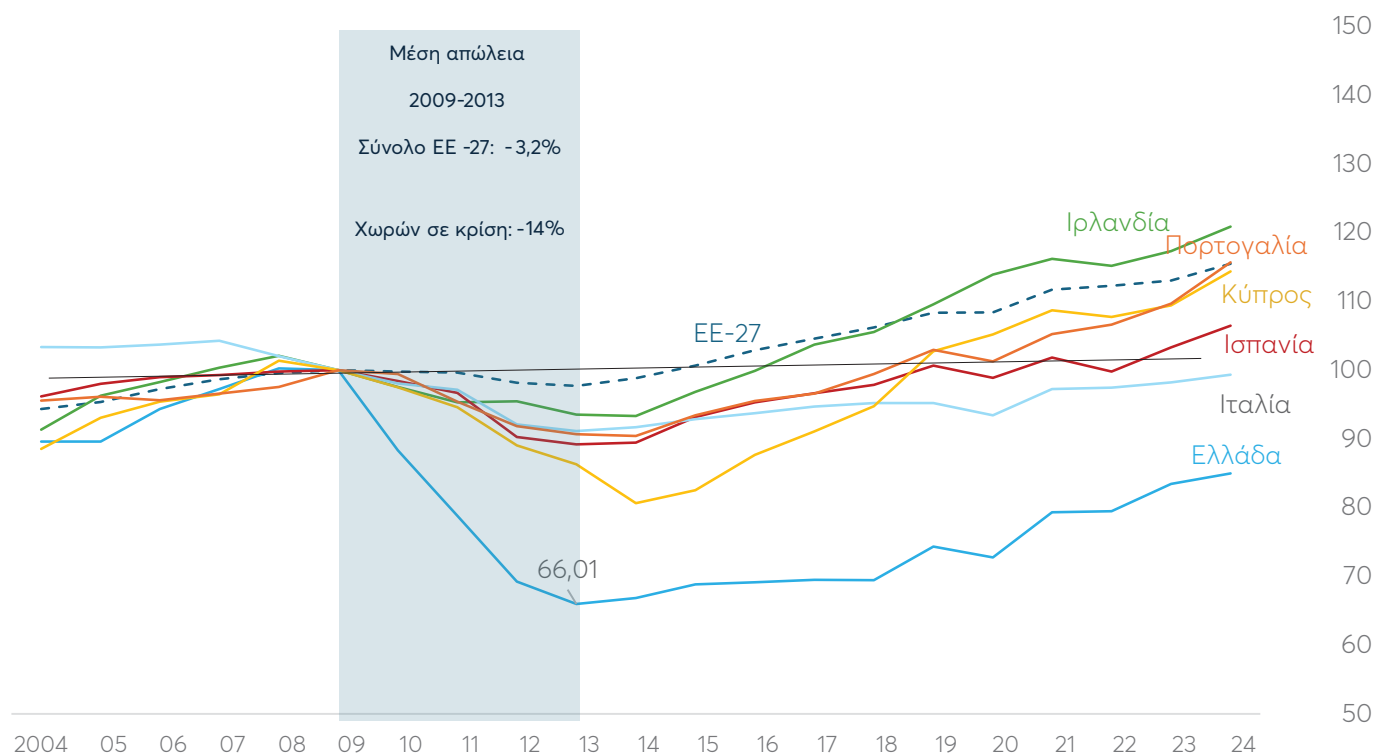
Τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat¹ σχετικά με το εισόδημα των νοικοκυριών αποκαλύπτουν πως τα τελευταία είκοσι χρόνια, από το 2004 μέχρι το 2024, το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στην ΕΕ αυξήθηκε συνολικά κατά 22%, επίδοση που καταδεικνύει μια σταθερή μακροχρόνια βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Πολλές χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης κατέγραψαν εντυπωσιακή άνοδο, με τη Ρουμανία να ξεχωρίζει καταγράφοντας μια αύξηση της τάξης του 134%, τη Λιθουανία στο 95% και την Πολωνία στο 91%. Σε αυτή την εικόνα ενίσχυσης της ευημερίας και σύγκλισης, η Ελλάδα και η Ιταλία αποτελούν τις δύο μοναδικές εξαιρέσεις, καθώς μέσα σε αυτά τα είκοσι χρόνια το εισόδημα ανά κάτοικο μειώθηκε κατά περίπου 5% και 4% αντίστοιχα.

Ωστόσο, τόσο η Ελλάδα όσο και η Ιταλία, μαζί με άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου, αντιμετώπισαν

την προηγούμενη δεκαετία, σε διαφορετικό βαθμό, οικονομικές, δημοσιονομικές και χρηματοπιστωτικές κρίσεις, που είχαν ως συνέπεια τη σημαντική μείωση των εισοδημάτων των πολιτών και αυστηρή λιτότητα.

Στο Γράφημα 1 παρουσιάζεται η εξέλιξη του προσαρμοσμένου ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών σε πραγματικούς όρους ανά κάτοικο για τις χώρες που βρέθηκαν σε οικονομική κρίση και το σύνολο των κρατών της ΕΕ-27, με βάση το εισόδημα τους το 2009 (=100), δηλαδή με σημείο σύγκρισης την αρχή της κρίσης. Είναι χαρακτηριστικό πως με αφετηρία το ισοδύναμο πραγματικό εισόδημα το 2009, σε μόλις 4 χρόνια, μέχρι δηλαδή το 2013, τα ελληνικά νοικοκυριά έχασαν το 34% του εισοδήματός τους, ενώ στην Ισπανία χάθηκε αντίστοιχα το 11%, στην Ιταλία το 9%, στην Ιρλανδία το 6,5%, στην Κύπρο το 14%, και στην Πορτογαλία το 9%. Κατά μέσο όρο, οι 6 χώρες της κρίσης έχασαν 14% του εισοδήματός τους, ενώ για το σύνολο των χωρών της ΕΕ η απώλεια διαμορφώθηκε στο 3,2%.

Γράφημα 1. Προσαρμοσμένο ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών σε πραγματικούς όρους ανά κάτοικο (2009=100).

Πηγή: Eurostat ([Key indicators - annual data \[nasa_10_ki_custom_18762441\]](#)). Ίδιοι υπολογισμοί.

1 Eurostat Adjusted gross disposable income of households in real terms per capita (2010=100), [Key indicators - annual data \[nasa_10_ki_custom_18762441\]](#).

Για να κατανοήσουμε καλύτερα πού βρίσκεται το σημερινό εισόδημα των Ελλήνων πολιτών και πώς αυτό έχει εξελιχθεί, στην ανάλυση μας επιχειρούμε μία σύγκριση του συνόλου των χωρών της ΕΕ-27, και των επιμέρους χωρών που γνώρισαν κρίση: Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία, Κύπρο, και Πορτογαλία. Για να καταδειχθεί η εξέλιξη στον χρόνο, το σημερινό εισόδημα των νοικοκυριών (2024) συγκρίνεται με το αντίστοιχο σε τέσσερις χρονικές στιγμές - χρονιές εκλογικών αναμετρήσεων στην Ελλάδα: τα έτη 2009, 2012, 2015, και 2019.

Πώς συγκρίνεται η Ελλάδα με τις άλλες χώρες κρίσης και την ΕΕ-27

Όπως είδαμε, η Ελλάδα δεν ήταν η μόνη χώρα που την προηγούμενη δεκαετία αντιμετώπισε οικονομική κρίση, αν και ήταν εκείνη που καθυστέρησε περισσότερο από όλες να την ξεπεράσει. Χώρες όπως η Ισπανία, η Ιταλία, η Ιρλανδία και η Κύπρος βρέθηκαν στην καρδιά του προβλήματος της ευρω-κρίσης, αν και η κάθε μία για διαφορετικούς λόγους.

Η Ιρλανδία αντιμετώπισε κυρίως τραπεζική και χρηματοπιστωτική κρίση, λόγω τεράστιας φούσκας στην αγορά ακινήτων και εγγυήσεων του κράτους προς τις τράπεζες. Το κράτος φόρτωσε στις πλάτες του τις ζημιές των τραπεζών, με αποτέλεσμα η αρχική κρίση να μετατραπεί σε κρίση χρέους και να προκύψει η ανάγκη για πρόγραμμα διάσωσης. Ωστόσο, λόγω της δυναμικής εξαγωγικής της οικονομίας, η Ιρλανδία βγήκε σχετικά γρήγορα από την κρίση.

Η Πορτογαλία κατέγραψε χρόνια χαμηλής ανάπτυξης με διαρθρωτικές αδυναμίες και δημοσιονομική πίεση που επιδεινώθηκε με την παγκόσμια κρίση. Ο συνδυασμός χαμηλής παραγωγικότητας, ανεργίας και υψηλού κόστους δανεισμού, την οδήγησε σε πρόγραμμα διάσωσης, κατά το οποίο εφαρμόσε μεταρρυθμίσεις και λιτότητα και σταδιακά σταθεροποίησε την οικονομία της.

Η Ισπανία χτυπήθηκε πρώτα από μία κρίση ακινήτων και του τραπεζικού συστήματος, με κατάρρευση της οικοδομής και τεράστιες ζημιές στις τράπεζες. Το δημόσιο χρέος αρχικά δεν ήταν το κύριο πρόβλημα, αλλά οι διασώσεις των τραπεζών και η ύφεση εκτόξευσαν το έλλειμμα και την ανεργία.

Τέλος, η Κύπρος αντιμετώπισε τραπεζική και χρηματοπιστωτική κρίση, κυρίως λόγω της τεράστι-

ας έκθεσης των κυπριακών τραπεζών στο ελληνικό χρέος και στην εγχώρια φούσκα. Η ανάγκη διάσωσης του τραπεζικού συστήματος οδήγησε σε μνημόνιο, bail-in καταθετών και αυστηρή λιτότητα. Ήταν μια κρίση μικρής χώρας με υπερμεγέθεις τράπεζες, που όμως σταθεροποιήθηκε σχετικά γρήγορα.

Η σύγκριση των εισοδημάτων των Ελλήνων με τα αντίστοιχα στις χώρες που αντιμετώπισαν παρόμοια προβλήματα είναι ένας καλός τρόπος να παρουσιαστεί συγκριτικά το πού βρίσκεται σήμερα το εισόδημα των Ελλήνων.

Στο Γράφημα 2 παρουσιάζεται η ποσοστιαία μεταβολή του προσαρμοσμένου ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών σε πραγματικούς όρους ανά κάτοικο για ΕΕ-27, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία, Κύπρο, και Πορτογαλία σε σύγκριση με 4 χρονικές στιγμές: τα έτη 2009, 2012, 2015, και 2019.

Σε σύγκριση με το 2009 - το τελευταίο έτος πριν την είσοδο της Ελλάδας στον μηχανισμό στήριξης για την χρηματοδότηση των ελλειμμάτων της - τα νοικοκυριά στις περισσότερες χώρες έχουν σήμερα υψηλότερο διαθέσιμο εισόδημα. Η Ισπανία βρίσκεται περίπου στο +6,5%, η Κύπρος και η Πορτογαλία έχουν φτάσει το 14% και το 16% αντίστοιχα. Η Ιρλανδία καταγράφει βελτίωση που φτάνει το +21%. Ελλάδα [-15%] και Ιταλία [-0,7%], είναι οι μόνες χώρες της κρίσης που δεν έχει ανακτήσει τα εισοδηματικά επίπεδα του 2009.

Σε σύγκριση με το 2012, όλες οι χώρες καταγράφουν αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων: Η Ελλάδα φτάνει στο +22,7%, ξεπερνώντας τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (+17,6%) η Ισπανία καταγράφει μεταβολή +17,9% και η Ιταλία +7,8%. Η Πορτογαλία σημειώνει πολύ ισχυρή επίδοση στο +25,9%, ενώ η Ιρλανδία και η Κύπρος σημείωσαν ακόμη δυναμικότερη αύξηση, φτάνοντας το +26,6% και +28,4% αντίστοιχα· έτσι, η Ελλάδα βρίσκεται περίπου στη μέση της ομάδας χωρών της κρίσης, πάνω από Ισπανία και Ιταλία αλλά κάτω από Ιρλανδία, Κύπρο και Πορτογαλία.

Σε σχέση με το 2015, η Ελλάδα σημειώνει εντυπωσιακή ανάκαμψη +23,5%, ξεπερνώντας τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (+14,7%) αλλά και τις επιδόσεις χωρών όπως η Ισπανία (+14,2%) και η Ιταλία (+6,9%). Η Πορτογαλία κινείται επίσης ψηλά στο +23,8%, ενώ η Ιρλανδία βρίσκεται ακόμη υψηλότερα στο +24,8% και η Κύπρος καταγράφει μακράν τη μεγαλύτερη αύξηση στο +38,6%· έτσι η Ελλάδα βρίσκεται στην

ανώτερη ζώνη των χωρών της κρίσης, αλλά πίσω από την Κύπρο και ελαφρά κάτω από την Ιρλανδία.

Σε σχέση με το 2019, το εισόδημα στην Ελλάδα ξεχωρίζει σημειώνοντας τη μεγαλύτερη αύξηση με +14,3%, ενώ ακολουθούν η Ισπανία με +5,8% και η

Ιταλία με μια πιο ήπια άνοδο γύρω στο +4,3%. Η Ιρλανδία και η Κύπρος κινούνται επίσης σε υψηλά επίπεδα, περίπου +10,3% και +11,3% αντίστοιχα, ενώ η Πορτογαλία εμφανίζει μια ισχυρή επίδοση στο +12,4%, ξεπερνώντας και τον μέσο όρο της ΕΕ-27 που βρίσκεται στο +6,6%.

Γράφημα 2. Ποσοστιαία μεταβολή του προσαρμοσμένου ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών σε πραγματικούς όρους ανά κάτοικο για ΕΕ-27, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία, Κύπρο, Πορτογαλία.

Πηγή: Eurostat ([Key indicators - annual data \[nasa_10_ki_custom_18762441\]](#)). Ίδιοι υπολογισμοί.

Συμπεράσματα

Ιδιαίτερα μετά το 2015, η Ελλάδα καταγράφει δυναμικές αυξήσεις στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και μάλιστα υψηλότερες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Από το 2015 μέχρι το 2024, η αύξηση στην Ελλάδα φτάνει το 21%, ενώ στην ΕΕ-27 το 12%. Αυτό σημαίνει ότι, μέσα σε αυτή τη δεκαετία, υπήρξε μια σχετική σύγκλιση με τον ευρωπαϊκό ρυθμό, ωστόσο, η σημαντική αυτή αύξηση οφείλεται και στην τεράστια συρρίκνωση του διαθέσιμου εισοδήματος, της τάξης του 25%, που σημειώθηκε κατά την τριετία 2010-2013.

Το εισόδημα των Ελλήνων το 2024 παραμένει 4% χαμηλότερο σε σύγκριση με το 2010. Την ίδια περίοδο, η ΕΕ-27 έχει καταγράψει αύξηση περίπου 16%. Η απόκλιση είναι μεγάλη, ενώ εάν ιδωθεί σε βάθος είκοσι χρόνων, από το 2004 μέχρι το 2024, η Ελλάδα ακόμη υπολείπεται κατά περίπου 5%, ενώ η αύξηση στην ΕΕ φτάνει το 22%. Η απόσταση αυτή δείχνει ότι η Ελλάδα δεν έχει ανακτήσει τη συσσωρευμένη απώλεια της κρίσης, παρά τη βελτίωση που έχει σημειωθεί μετά την έξοδο από τα μνημόνια.

Οι άλλες χώρες της Ευρώπης που αντιμετώπισαν κρίση, ακόμη και αυτές που ξεκίνησαν από παρόμοια ή χειρότερη θέση, έχουν καταφέρει να ανακάμψουν σε μεγαλύτερο βαθμό. Η Ελλάδα παραμένει η μόνη χώρα που δεν έχει μπορέσει να ανακτήσει η δεκαετία της δημοσιονομικής κατάρρευσης.

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες αύξησης των εισοδημάτων είναι η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Σύμφωνα με την τελευταία ετήσια σχετική έκθεση του Εθνικού Συμβουλίου Παραγωγικότητας (ΕΣΥΠ) και του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ)² το 2026 αναμένεται να σημειωθεί σωρευτική αύξηση 2,3% στο ΑΕΠ ανά εργαζόμενο και 2,0% στο ΑΕΠ ανά ώρα εργασίας. Αν και στην έκθεση αναφέρεται πως την περίοδο 2023-2024 σημειώθηκε αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας σε όρους ΑΕΠ ανά εργαζόμενο κατά 1% και σε όρους ΑΕΠ ανά ώρα εργασίας κατά 0,77%, στο δεύτερο μέρος της ανάλυσης μας θα εστιάσουμε στην συνολική εικόνα της παραγωγικότητας της εργασίας σήμερα σε σχέση και πάλι με τα προ κρίσης επίπεδα.

2 Greek National Productivity Board (2025), Greek National Productivity Board Annual Report 2025, KEPE Publishing, Athens, Greece

Το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών είναι η κύρια ανεξάρτητη, μη κρατική, μη κομματική φιλελεύθερη δεξαμενή σκέψης στην Ελλάδα. Έχει τη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας και έδρα την Αθήνα. Το όραμά μας είναι μια Ελλάδα πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ελευθερίας που παρέχει στους πολίτες της τη δυνατότητα να δημιουργήσουν και να επιδιώξουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους. Ο σκοπός του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών είναι να αυξήσει την επιρροή των φιλελεύθερων προτάσεων και ιδεών στον δημόσιο διάλογο και την πολιτική. Το έργο του περιλαμβάνει ερευνητικά προγράμματα, εκδόσεις και εκδηλώσεις που έχουν ως επίκεντρο την αύξηση της ατομικής ελευθερίας για κάθε πολίτη.

Οι απόψεις που δημοσιεύονται στο κείμενο εκφράζουν τους συντάκτες του και όχι απαραίτητα τον οργανισμό.

ΚΕΝΤΡΟ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Τζωρτζ 5, 10682, Αθήνα

T: +30 210 5238373

www.kefim.org

info@kefim.org

[facebook.com/kefim.org](https://www.facebook.com/kefim.org)

[x.com/kefim_org](https://www.x.com/kefim_org)

[gr.linkedin.com/company/centerforliberalstudies](https://www.linkedin.com/company/centerforliberalstudies)

[youtube.com/kefim](https://www.youtube.com/kefim)